

SLOVENSKÁ VÝTVARNÁ ÚNIA

Dostojevského rad 2 - 811 09 Bratislava - Slovak Republic

tel/fax +421 2 5296 2402 tel +421 915 713 314 +421 915 713 315

www.svu.sk

SLOVAK UNION OF VISUAL ARTS

V Bratislave dňa 29. novembra 2021

Vyjadrenie po online konzultácii v rámci participatívneho procesu tvorby cieľov, merateľných ukazovateľov kultúrnej politiky a vyhodnocovania dopadov kultúry,

ktorá sa konala 18.11.2021, 10:00 – 12:00, Ministerstvo kultúry SR

.....
Za Slovenskú výtvarnú úniu: akad. mal. Pavol Kráľ, predseda

kral@svu.sk, 0915 713 314

A/ K priebehu a možnému praktickému výsledku online konzultácie (zdôvodnenie, prečo nie je možné reagovať len stručným komentárom v zaslanej tabuľke)

B/ K nevyhnutnosti doplniť v adekvátnom rozsahu dáta, v sektore kultúry absentujúce

C/ Tretí systémový problém vizuálneho umenia (nadviazanie na myšlienku, ktorá pri podujatí odznela, ale vzhľadom na limitovaný čas online konzultácie nebol priestor dostatočne podstatu objasniť)

D/ Prílohy:

Príloha č. 1 / Zmysel i úskalia spolupráce občianskej spoločnosti s orgánmi štátnej moci vrátane stručného prehľadu iniciatív, aktivít a návrhov Slovenskej výtvarnej únie

Príloha č. 2 / Dáta v kultúre – výber príkladov z iných krajín i zo Slovenska

Príloha č. 3 / MU agreement / Dohoda štátu a umelcov o spolupráci pri príprave výstav / 2014 - výber z článku P.Kráľa, Ročenka SVÚ 2014/2015, od str. 66

Príloha č. 4 / Švédsko – MU agreement / Dohoda štátu a umelcov o spolupráci pri príprave výstav / 2009, revidované v roku 2014 - dokument v pôvodnej anglickej verzii

Príloha č. 5 / MU Agreement – úspešný švédsky model podporovania výstav výtvarného umenia (str. 1 – 6 v slovenskom jazyku) a **Exhibition Remuneration Right in Europe / 2018** - dokumenty o aktuálnom stave v 15 krajinách – okrem Európy aj v USA, Kanade a Austrálii – zo sympózia „Exhibition Remuneration Right in Europe 2018“ / Právo na honorár za vystavovanie, ktoré sa konalo v Bruseli 22. novembra 2018 (v pôvodnej anglickej verzii, str. 7 - 69

Príloha č. 6 / Umenie vo verejnom priestore (stavebný zákon)

Príloha č. 6a / Umenie vo verejnom priestore - výsledok rozporového konania MK SR

Príloha č. 7 / výber z dokumentov k návrhu na odstránenie diskriminácie umeleckých diel v rámci bežných obchodných vzťahov

A/ K priebehu a možnému praktickému výsledku online konzultácie

Napriek tomu, že sme pre úspešný výsledok chceli urobiť maximum a rovnako zodpovedne k tomu určite pristupovali aj organizátori konzultácie, výsledný dojem – ak môžeme subjektívne posúdiť podľa reakcií a vyjadrení účastníkov konzultácie - bol pomerne rozpačitý: organizátori sa nedočkali podpory, akú zrejme očakávali, a my, účastníci zastupujúci kultúrne inštitúcie a umelcov, sme odchádzali s pocitom, že síce odznelo všeličo a otvorili sa viaceré témy, ale z hľadiska praktických výsledkov nie je veľmi dôvod na prehnané očakávania. Budem veľmi rád, ak sa mýlim.

Jedným z dôvodov je možnosť nejednoznačného pochopenia zadania, k čomu mala konzultácia smerovať:

a/ Mala sa obmedziť len na technické otázky, na spresnenie merateľných ukazovateľov v oblasti vizuálneho umenia?

b/ Alebo mala za cieľ hovoriť aj o zásadných otázkach kultúrnej politiky, s cieľom pomenovať problémy a ponúknuť riešenia, aby na základe stanovenia priorit vizuálneho umenia bolo možné adekvátne nastaviť aj požadované merateľné ukazovatele – aby teda mali zmysel?

Pokiaľ cieľom organizátorov bolo „a“, ich očakávania sa zrejme nenaplnili. Vyjadrenia účastníkov k predloženým tabuľkám boli rozpačité: na jednej strane považovali indikátory za príliš všeobecné (bez spresnenia považovali za problém, čo do danej položky započítať), na druhej strane už teraz ich považovali za príliš detailné, v niektorých prípadoch nevyvážené (Bienále Benátky / BIB), problematické z hľadiska prácnosti pri reálnom zhromažďovaní údajov (kto by to mal robiť? ako zaznelo, nie je reálne to očakávať od umelcov), otázne z hľadiska ich prínosu (samotné čísla nepovedia nič o kvalite).

Je viac dôvodov, prečo za kľúčový cieľ považujeme možnosť „b“: aj pri chápaní nevyhnutnosti doplniť v adekvátnom rozsahu dáta, v sektore kultúry absentujúce (viď bod „B“ nižšie), ich zhromažďovanie nemôže nahradiť prijímanie nevyhnutných opatrení, na ktoré vizuálne umenie už dlho čaká: preto za zásadné považujeme pomenovať problémy a možné riešenia, stanoviť priority vizuálneho umenia (ako sme napr. uviedli, bez zásadného impulzu vo forme prijatia adekvátnej právnej úpravy, úlohy uvedené v tabuľke k Čiastkovému cieľu č.4: Rozvíjať vizuálne umenie vo verejnom priestore ťažko môžu mať ambíciu dosiahnuť viac, ako len štatisticky zaznamenávať zhoršujúci sa stav, chátranie a ničenie umeleckých diel vo verejnom priestore a pokračovanie súčasnej praxe, keď šance na vznik nových umeleckých diel vo verejnom priestore sú takmer nulové). Vo vete, ktorú uvádzate v maily (*d'akujeme za Vašu účasť na online konzultácii a za Vaše podnety a pripomienky, ktoré využijeme pri spracovaní finálneho materiálu Cieľov a merateľných ukazovateľov kultúrnej politiky pre oblasť vizuálne umenie*) jednoznačne kladieme dôraz na výraz „**Cieľov**“.

Podklady ku konzultácii dávajú dôvod domnievať sa, že ide o viac, ako len doplnenie či spresnenie Tabuliek. Ak sa v texte hovorí o zásadných veciach (napr. o príprave stratégie kultúry do konca roka 2030, ak sa účastníkom kladie v sprievodnom maily otázka „*Zahŕňa materiál všetky dôležité aspekty danej kultúrnej politiky?*“, ak sa uvádza, že „*Slovensko zaostáva vo výsledkoch kultúrnych politik oproti krajinám EÚ, pričom slovenské verejné výdavky na kultúru sú proporčne porovnateľné týmto krajinám*“), naše vyjadrenia len k technickým detailom v tabuľkách by mohli byť v dobrej viere chápané či interpretované v zmysle, že sme v podstate spokojní, pripomienky k zásadným otázkam nemáme a tabuľky všetko vyriešia – a to nie je pravda.

Navyše, času nie je nazvyš. Naposledy sme o konkrétnom návrhu SVÚ s potenciálom zlepšiť situáciu vo vizuálnom umení na pôde MK komunikovali už takmer pred 1,5 rokom – 16. júla 2020 (s prísľubom pokračovať v bilaterálnych rokovaníach, ale žiadne sa odvtedy nekonali; pracovná skupina mala

pokračovať v septembri 2020 – žiadnu pozvánku sme doteraz nedostali, ani na iné pracovné rokovania, s výnimkou autorského zákona: vypadla Slovenska výtvarná únia (www.svu.sk), reprezentujúca 25 združení profesionálnych výtvarných umelcov a cca do 1000 členov, i Slovenská koalícia pre kultúrnu diverzitu (www.skkd.sk), ktorá zastupuje vyše 200 subjektov – asociácií, združení a súborov z rôznych oblastí umenia, z adresára MK?).

Áno, vieme, že doba je ťažká. Vieme, že koniec pandémie ešte nie je na dohľad. Ale pre riešenie problémov kultúry vhodná doba nebola ešte nikdy. A prax z minulých desaťročí ukázala, že v poslednom roku aktuálneho mandátu vlády spravidla chýba politická vôľa riešiť zásadné problémy. Rozhodujúce sú prvé dva roky (potom šanca prudko klesá) a tie sa už blížia k záveru.

Je nesmierne frustrujúce, ak sa dlhoročne predkladané návrhy (v ktorých sa už viackrát dosiahol pokrok a boli schvaľované na rôznych úrovniach, i na úrovni vlády) opakovane vracajú späť na začiatok (až na nulu) a dokonca sa s prevapením dočítame, že vizuálni umelci nemajú záujem o zásadné riešenia (žiadne návrhy zrejme teda ani neexistovali ???). Citujeme z úvodu článku poradkyne ministerky kultúry Niny Vidovencovej (Absencia kultúrnej politiky na Slovenku, Flash Art júl/sept 2021): *Vizuálne umenie sa stalo sektorom, ktorý ... ani neprejavoval potrebu výraznejšieho sieťovania sa, participovania na diskusiách na pôde MK SR či navrhovania konštruktívnych systémových riešení.*

Uvedené vyjadrenie ignoruje realitu. Ak toto píše poradkyňa ministerky kultúry, vnucuje sa otázka, na základe akých informácií prijíma MK svoje rozhodnutia? Je článok len výsledkom individuálnej neinformovanosti (to sa môže stať každému), alebo sa naše návrhy, analýzy a argumenty, 10 – 15 rokov znovu a znovu predkladané MK, strácajú v akejsi „čiernej diere“ systematicky? (v zmysle voľne tlmočeného vyjadrenia: ... na úradoch sa stráca „inštitucionálna pamäť“, t.j. nadväznosť, stabilita rozhodnutí a ich predvídateľnosť. Denník N, 2. júna 2021)

Vždy sa dá nájsť dôvod na odmietnutie akéhokoľvek návrhu, bez ohľadu na jeho opodstatnenosť a naliehavosť. **V každom prípade však argument o údajnom „nezájme o konštruktívne systémové riešenia“ zo strany vizuálnych umelcov odmietame! Od tvrdenia, že *Vizuálne umenie sa stalo sektorom, ktorý ... ani neprejavoval potrebu výraznejšieho sieťovania sa, participovania na diskusiách na pôde MK SR či navrhovania konštruktívnych systémových riešení sa dôrazne dištancujeme. Ak je zverejnené takéto vyjadrenie o vizuálnom umení, dokonca od poradkyne ministerky kultúry pôsobiacej v prostredí vizuálneho umenia, a ak tomu niektorí aktéri kultúry dokonca aj veria, je to len ďalší dôvod, prečo nemôžeme obmedziť našu reakciu len na stručné komentovanie údajov v tabuľke.***

(Dovoľte nadsadené prirovnanie. Zrejme všetci sme prešli v 1. triede základnej školy lekciami typu „Ema má mamu, mama má Emu“, učili sme sa básničku „Anča kráča, auto fičí...“ a potom sme sa samozrejme posunuli k náročnejším úlohám. Predstavme si však, že s problematikou „Ema má mamu...“ by sme sa opakovane stretávali aj v ďalších rokoch, bola by témou maturitných otázok a pri obhajobách na vysokej škole by bolo kľúčové analyzovanie myšlienky „... ale šofér zježil fúz, tam ti ide autobus!“ Áno, je to absurdné. Ale rovnako dlho (i dlhšie) trvá vyjednávanie o tých istých, už pomenovaných problémoch kultúry, takto si neraz pripadáme pri neustálom vracaní sa - bez ohľadu na množstvo vynaloženej energie i času - na úplný začiatok. Na nulu.)

Ospravedľňujeme sa za isté zveličenie v tomto príklade, možno však poslúži na ilustráciu pocitov tých, ktorí venovali navrhovaniu konštruktívnych systémových riešení počas dlhých rokov množstvo času a energie: je to o nezaplatenej práci, počas dlhých období prakticky na plný úväzok, na úkor vlastnej kariéry i rodiny, o stovkách stretnutí k odborným témam s umelcami doma i v zahraničí, o stovkách

hodín strávených na zasadaniach v rôznych poradných orgánoch (MK, MV, KBS, VŠMU, ...), o stovkách strán komentárov, analýz a návrhov, o tisíckach strán preštudovaných dokumentov (samozrejme nielen v slovenskom jazyku), o stovkách strán publikovaných textov a textov zverejnených na webe, o množstve osobných vystúpení, prezentácií a prednášok (i v pozícii jedného z hlavných rečníkov) na konferenciách, plenárnych zasadaniach a workshopoch (na Slovensku, v Európe, v Severnej Amerike, v Karibiku, v Južnej Amerike, Afrike i Ázii) k témam právneho a sociálneho postavenia umelcov (osobná návšteva Austrálie sa síce nekonala, ale aj s predstaviteľmi jej umeleckých organizácií sme sa neraz stretli - napr. v Montreali, Bruseli, Paríži, Salvadore de Bahia či v Soule - a na požiadanie predstaviteľky The National Association for the Visual Arts Tamary Winnikoff som napísal článok o štatúte umelca, ktorý v Austrálii uverejnili, rozsiahly článok uverejnili i v Kanade, ďalšie v Číne, atď), o množstve času vo vedení medzinárodných asociácií umelcov pri iniciovaní a koordinovaní spolupráce umelcov (IAA Europe, IAA/AIAP, ECCD, IFCCD), o práci ako zvolený zástupca Slovenska pri zasadaniach Medzivládneho výboru UNESCO v Paríži či ako expert Európskej únie a Európskeho sociálneho fondu v medzinárodnom tíme v Lotyšsku.

Naša činnosť bola vždy zásadne apolitická (Slovenská výtvarná únia má apolitický charakter zadaný aj vo svojich stanovách): bez ohľadu na politické zafarbenie vlády vždy sme boli otvorení a kritickí (vieme to aj preukázať) a zároveň sme vždy podporovali vecné riešenia v prospech kultúry. Základom našej práce bolo presvedčenie, že to má zmysel. Že to je v záujme tak kultúry, ako aj spoločnosti.

Pre tých, ktorým informácie z prostredia vizuálneho umenia (o sieťovaní sa, participovaní na diskusiách na pôde MK SR či navrhovaní konštruktívnych systémových riešení) chýbajú, pripájame **Prílohu č. 1 / Zmysel i úskalia spolupráce občianskej spoločnosti s orgánmi štátnej moci** vrátane stručného prehľadu iniciatív, aktivít a návrhov Slovenskej výtvarnej únie, a prílohy s výberom podstatných dokumentov k 3 návrhom pre zlepšenie situácie vizuálneho umenia (mnohé už boli zverejnené):

Prílohy č 3 až 5 – k odstráneniu diskriminácie výtvarných umelcov pri zverejňovaní ich diel
(komentár vrátane dokumentov MU agreement a Exhibition Remuneration Right in Europe)

Prílohu č 6 – k umeniu vo verejnom priestore

Prílohu č 7 – výber z dokumentov k návrhu na odstránenie diskriminácie umeleckých diel v rámci bežných obchodných vzťahov

S tým, že poradkyňou ministerky kultúry je Nina Vidovencová, pôsobiaca v sfére vizuálneho umenia, nemáme problém (vyjadrujeme sa k vecnému, nie osobnému problému a už sme uviedli, že s mnohými vyjadreniami v jej článku súhlasíme, citujem napr: ... *Dôsledkom je podfinancovanie MK SR, teda aj inštitúcií, nezmyselná a veľa krát znásobovaná byrokracia, neschopnosť čerpať európske dotácie, absencia základných zákonov (štatút umelca, funkčné sociálne fondy, mediálny zákon atď.), neaktuálnosť a súčasne nepružnosť v základných kľúčových otázkach umenia a kultúry na Slovensku – nielen sa v zásade zhodujeme, ale väčšine uvedených tém sa aj aktívne venujeme, ako ilustruje Príloha č. 1).*

Ak autorka uvedeného článku (ale aj ktokoľvek iný):

- **má akékoľvek aktuálne informácie, ktoré nám unikli, alebo lepšie návrhy riešenia detailov či celkového riešenia konkrétnych problémov, budeme len radi, ak sa s nami o ne podelí**
- **nemusíte s nami vo všetkom súhlasiť: vecnú diskusiu uvítame a ak nás o výhodách svojho riešenia na základe argumentov presvedčíte, radi adekvátne upravený návrh podporíme**

(naším cieľom nie je presadzovať seba, ale v záujme vizuálnych umelcov presadzovať najlepšie možné riešenie); netvrdte však prosím, že vizuálni umelci nemajú záujem o zásadné riešenia, že žiadne návrhy neexistujú

- ak nám na základe argumentov preukázate, že sa v niečom mýlime, úprimne sa aj ospravedlníme
- ak predložené argumenty (v tomto texte a v Prílohách) autorku citovaného textu presvedčia, že jej vyjadrenie v časopise Flash Art nezodpovedá realite, očakávame, že v uvedenom časopise zverejní opravu: nepravdivé a demotivujúce tvrdenia určite v záujme vizuálneho umenia nie sú.

Čo bráni vzájomne využiť svoje skúsenosti a spoločne zabojsovať za vizuálne umenie? Ponuka na vecnú spoluprácu z našej strany platí. Mohlo by to prispieť k funkčnému prepojeniu MK so sférou vizuálneho umenia. Je to v našom spoločnom záujme, v záujme vizuálneho umenia.

Naše návrhy predkladáme opakovane: v nádeji, že neskončia v koši, že si ich niekto prečíta a zamyslí sa nad našimi argumentami (stále platnými i aktuálne spresnenými). V nádeji, že to nebude monológ, ale vecný dialóg, že dostaneme priestor odpovedať na otázky a vysvetliť prípadné nejasnosti. Preto sme aspoň niektoré návrhy predložili písomne aj v rámci uvedenej konzultácie. S vedomím, že v rámci limitovaného času nie je reálna šanca dospieť k záveru, ale že to môže byť aspoň impulz k začiatku intenzívnych rokovaní o predložených návrhoch. Už na zasadaní pracovnej skupiny MK dňa 16. júla 2020 sme navrhli (s cieľom, aby neboli takéto zasadania len nezáväznou širokospektrálnou diskusiou, kde sa raz za 1 – 2 roky o všeličom pohovorí, ale nedospeje sa k ničomu) sústrediť sa na pomenované, rozpracované a neraz už aj na rôznych úrovniach schvaľované riešenie problému (intenzívne stretnutia v priebehu niekoľkých týždňov, s účasťou malej skupiny odborníkov, ktorí sa téme naozaj venujú a majú k tomu čo povedať, vrátane napr. odborníka MK na legislatívu, s dostatočným priestorom na otázky a vecnú argumentáciu) s jasným cieľom dospieť k záverom (je pre obidve strany podstata návrhu zrozumiteľná? v ktorých otázkach je zhoda? v čom je možné nájsť kompromis? v čom sa rozchádzame? aká je priechodnosť z hľadiska legislatívneho? aká je priechodnosť z hľadiska ekonomického? aký by mohol/mal byť ďalší postup?). Ako som v jednom článku uviedol, cieľom nie je pobehovať po ihrisku, ale strieľať góly.

Komentáre a návrhy predkladáme predovšetkým v mene výtvarných umelcov v slobodnom povolání resp. tvoriacich popri zamestnaní. Špecifická je situácia inštitúcií pôsobiacich v kultúre, umeleckého školstva či vydavateľov umeleckých časopisov: predpokladáme, že pomenovanie problémov a návrhy na riešenie prídu od odborníkov z daného prostredia, ktorí ho poznajú najlepšie a my ich odôvodnené návrhy radi podporíme (aj študentov umeleckých škôl sa však naše návrhy týkajú: aj oni budú musieť po absolvovaní čeliť otázke, či sa svojou tvorbou dokážu v reálnom živote uživiť). Niektoré naše pripomienky sa však týkajú všetkých aktérov v kultúre, kultúry ako celku - napr. otázka financovania kultúry, a iné.

B/ K nevyhnutnosti doplniť v adekvátnom rozsahu dáta, v sektore kultúry absentujúce.

Aj keď zo strany kultúry je vidieť istú nedôveru k snahe zhromažďovať o sektore kultúry dáta, sme presvedčení, že – pokiaľ to bude v primeranom a zmysluplnom rozsahu – je to v našom spoločnom záujme.

Príklad – otázka počtu umelcov a pracovníkov v kultúre

V rámci intenzívnych diskusií medzi umelcami po nástupe novej vlády (i medzi umelcami a MK v rámci krízovej pracovnej skupiny v súvislosti s kompenzáciami pre umelcov po prepuknutí pandémie) témou bolo aj špecifikovanie počtu umelcov a pracovníkov v kultúre. Napr. platforma Zachráňme kultúru

pôvodne písala o počte 20 000, čo bolo podľa nášho názoru príliš nízke číslo: nakoniec sme sa s predstaviteľmi platformy zhodli na čísle 50 000. V médiách sa však zakrátko uvádzalo aj číslo 220 000. **20 až 220 tisíc?** To sú príliš veľké rozdiely (a v minulosti som sa stretol aj s nižším odhadom - 10 000).

V záujme MK, v záujme posilnenia pozície MK vo vláde (či bude schopné brániť kultúru a presadzovať adekvátne požiadavky, alebo či bude až niekde na konci a bude hospodáriť len s tým, čo zvýši...) a samozrejme aj v záujme samotnej kultúry je vedieť, koľko pracovných miest kultúra na Slovensku vytvára, aký je v kultúre obrat, ako prispieva k tvorbe HDP. Toto sú kľúčové čísla, ktoré poznáme v prípade iných krajín či v prípade EU ako celku (príklady na ilustráciu uvádzame v **Prílohe č. 2**), ale na Slovensku sú verejnosti stále neznáme. Tieto čísla môžu veľa povedať o tom, aký je skutočný potenciál kultúry, či ho adekvátne využívame a kde sú rezervy.

Je to aj v záujme spoločnosti ako celku: ak nebudeme schopní vierohodne preukázať, že kultúra sa na úkor spoločnosti nepríživuje, ale naopak prispieva k jej rozvoju (nielen v zmysle toho podstatného, nehmotného a nevyčísliteľného, ale aj pri tvorbe pracovných miest a výrazným príspevkom k rozvoju ekonomiky, väčšiemu ako je príspevok niektorých priemyselných odvetví), tak budú pretrvávajúť predsudky a mýty (že kultúra je v podstate zbytočná, že je to luxus, bez ktorého sa pokojne zaobídeme), kultúra bude naďalej vytláčaná na okraj spoločnosti (čo ilustrovali po prepuknutí pandémie výzvy typu „*umelci k lopate*“) a rast nekultúrnosti pocítíme nakoniec všetci (Š. Hríb, 18.9.2021, .týždeň: *Vyzerá to tak, že hrubé Slovensko nescitlivo, no to citlivejšie zhrublo*).

Výpovednú hodnotu by malo aj porovnanie situácie v jednotlivých oblastiach umenia a kultúry. Ak sa chceme dostať k tým kľúčovým číslam, musíme niekde začať, musíme situáciu zmapovať. Mali by sme však zhromažďovať (kto?) len údaje, ktoré naozaj dávajú zmysel: „počítanie“ kultúry by nemalo prevážiť nad samotnou tvorbou, nad realizáciou kultúrnych aktivít. A určite nenahradí prijímanie dlho očakávaných, pripravovaných a potrebných zmien.

Posledná poznámka k tomuto bodu: evidencia profesionálnych umelcov (máme ju na Slovensku od r 2015 a je na základe iniciatívy MK - ktorú sme ako pozitívny krok uvítali - už rozšírená aj o pracovníkov v kultúre) je najjednoduchšia cesta k zisteniu počtu umelcov (už nemusíme riešiť, kto to spočíta), ale ako opakovane pripomíname: len vtedy, ak budú na evidenciu nadväzovať konkrétne zákony, ktoré jej dajú aj z pohľadu umelcov zmysel. Práve o tom sú návrhy, ktoré sme v rámci konzultácie opäť pripomenuli.

C/ Tretí systémový problém vizuálneho umenia (nadviazanie na predstavenie myšlienky, ktorá pri podujatí odznela, ale vzhľadom na limitovaný čas online konzultácie nebol priestor dostatočne podstatu objasniť)

Na ilustráciu neuspokojivých podmienok pre tvorbu vo výtvarnom umení som spomenul kampaň, už roky prebiehajúcu v Európe i iných krajinách (napr. v Kanade) pod názvom Paying Artists Campaign (Konferencia IAA Europe: Art after Crisis, Bratislava 2010; zasadanie pracovnej skupiny v Štokholme v r. 2014; Konferencia Štatút umelca a Plenárne zhromaždenie IAA a IAA Europe, Plzeň 2015; sympóziu Exhibition Remuneration Right in Europe, Brusel, 2018; a iné).

Cieľom kampane je upozorniť na to, že vizuálni umelci by mali byť za svoju prácu zaplatení. Často to tak nie je. Pravidlá, všeobecne rešpektované v iných oblastiach umenia už dlhé desaťročia, vo výtvarnom umení chýbajú. Aj na Slovensku: ak výtvarník vystavuje, spravidla sú zaplatení všetci, ktorí sa na tom podieľajú (od riaditeľa po upratovačku), ale s honorárom pre vystavujúceho umelca sa počíta len výnimočne.

Pri online konzultácii zazneli na toto vyjadrenie reakcie (zo strany zástupcov SNG a Kunsthalle): snažia sa, aby aj umelec dostal nejaký honorár, ale závisí to od konkrétnych možností (napr. či je na akciu grant).

V tomto nie je medzi nami rozpor, pozitívne príklady nespochybňujeme: každý, kto takto v rámci možnosti postupuje, pretože chápe situáciu vizuálnych umelcov, si zaslúži poďakovanie. Ale podstata návrhu (napr. zmluva umelcov so štátov - MU Agreement vo Švédsku) je iná: **ak umelec vystaví svoje dielo, vykoná prácu, za ktorú má mať automaticky nárok na odmenu**. Rovnako, ako hudobník automaticky dostane odmenu – tantiémy – za každé zverejnenie svojho diela, alebo ako za vykonanú prácu automaticky dostane odmenu zamestnanec. **Ich odmena nezávisí od toho, či vysielateľ (zamestnávateľ, atď) získal grant, nezávisí to ani od ich nálady, dobrej vôle či pochopenia: na odmenu za vykonanú prácu je spravidla nárok. S výnimkou vizuálnych umelcov – a to je podstata problému:**

- zverejnenie tvorivej činnosti hudobníka sa za prácu považuje (autor hudobnej skladby dostane poplatok za každé použitie: ak sa skladba odvysielala 50x, dostane 50x honorár) a je to tak správne, nikto to už celé desaťročia nespochybňuje (diskusia sa z času na čas vedie len o výške a spôsobe platby)
- zverejnenie tvorivej činnosti vizuálneho umelca sa však za prácu nepovažuje (hoci na rozdiel od hudobníka pri každom zverejnení musí spravidla vynaložiť aj čas, energiu a financie: ak svoje dielo 50x vystaví, musí ho 50x zabaliť + 50x dopraviť + 50x rozbaliť + 50x nainštalovať + 50x opäť zabaliť + 50x dopraviť domov, a vystavovanie sa neraz negatívne prejaví na samotnom diele či aspoň ráme...)

Ak v kaviarni na spríjemnenie nálady znie reprodukováaná hudba (v konečnom dôsledku s pozitívnym dopadom na zvýšenie zisku kaviarne), jej autor má automaticky nárok na honorár (tantiémy). Ak prostredie tej istej kaviarne vizuálne kultivuje (ozvlášťňuje, spríjemňuje, dotvára) umelecké dielo vizuálneho umelca, vo Švédsku jeho autor tiež dostane tantiémy (zdroj: Katarina Jonsson Norling, KRO), pretože podobne ako autor hudby prispel k zvýšeniu zisku kaviarne. Na Slovensku nedostane nič.

Môžeme teda hovoriť o diskriminácii vizuálnych umelcov v porovnaní s inými umelcami? Domnievame sa, že áno. Ak to diskriminácia je, mala by sa odstrániť: netreba vymýšľať niečo úplne nové, funkčné riešenie existuje – tantiémy. Stačí sa inšpirovať. Faktom však je, že ani galérie so štátnym príspevkom na to nemajú rezervy a občianske združenia, prevádzkujúce výstavné priestory, sú na tom ešte podstatne horšie. Riešením by bolo vyčlenenie adekvátnych verejných zdrojov. Pripomeňme si tabuľku z dokumentu MK a MF (Revízia výdavkov na kultúru / Záverečná správa, júl 2020, str 100) – porovnanie čísiel ani nepotrebuje komentár k otázke, kam by bolo vhodné pridať:

Tabuľka 29 Návrh novej programovej štruktúry MK SR / Politika podpory umenia / 2019

<i>Divadlá a divadelná činnosť:</i>	<i>37 mil Eur</i>
<i>Hudba, koncertná činnosť a umelecké súbory:</i>	<i>20 mil Eur</i>
<i>Výtvarné umenie, fotografia, architektúra a dizajn:</i>	<i>2 mil Eur</i>
<i>Podpora literatúry:</i>	<i>1 mil Eur</i>

V písomnom vyjadrení pred online rokovaním som uviedol, že **kombinácia dvoch zákonov špecificky zameraných len na vizuálne umenie (jedného o umení vo verejnom priestore - na rozdiel od minulosti i na rozdiel od mnohých vyspelých krajín ešte stále žiaľ NEEEXISTUJÚCEHO, druhého o vylúčení diel výtvarného umenia so štandardných obchodných vzťahov - žiaľ ešte stále EXISTUJÚCEHO) úspešne takmer vymazala vizuálne umenie (nielen diela trvalo spojené s verejným**

priestorom, ale i menšie doplnkové umelecké diela, ktoré bývali štandardnou súčasťou reštaurácii, hotelových izieb a mnohých iných priestorov) z kolektívnej pamäti verejnosti (takže aj v prípade zmeny legislatívy môže obnovenie normálneho vzťahu trvať roky) a zároveň výrazne zredukovala možnosti vizuálnych umelcov na uplatnenie. Porovnanie podmienok pri prezentovaní diel umelcov na verejnosti je tretím konkrétnym príkladom, ktorý horšiu pozíciu vizuálnych umelcov dokresľuje. Musíme znovu položiť otázku: nezaslúži si aj výtvarné umenie svoju šancu?

Táto téma nie je nová. Napríklad v Nórsku sa o myšlienke diskutovalo už v 70.-tych rokoch, riešenie sa dostalo do praxe neskôr. *“Mnoho umelcov pracuje zadarmo a s tým treba skončiť”*, prehlásil minister kultúry Thorhild Widvey v roku 2014, keď uvádzal pilotný projekt na platenie poplatku vystavujúcim umelcom (*„Many artists work for free, and that needs to end,” Minister of Culture Thorhild Widvey proclaimed in 2014, when she launched a pilot project on paying fees to exhibiting artists.*)

Podrobnejšie – viď prílohy:

Príloha č. 3 / MU agreement / Dohoda štátu a umelcov o spolupráci pri príprave výstav / 2014 výber z článku P.Kráľa, Ročenka SVÚ 2014/2015 (od str. 66)

Príloha č. 4 / Švédsko – MU agreement / Dohoda štátu a umelcov o spolupráci pri príprave výstav / 2009, revidované v roku 2014, dokument v pôvodnej anglickej verzii

Príloha č. 5 / MU Agreement – úspešný švédsky model podporovania výstav výtvarného umenia (str. 1 – 6 v slovenskom jazyku) a **Exhibition Remuneration Right in Europe / 2018** (dokumenty o aktuálnom stave v 15 krajinách – okrem Európy aj v USA, Kanade a Austrálii – zo sympózia, ktoré sa konalo v Bruseli 22. novembra 2018 (v pôvodnej anglickej verzii, str. 7 - 69)

Záverčné zhrnutie:

Na otázku z textu sprievodného mailu (*Zahŕňa materiál všetky dôležité aspekty danej kultúrnej politiky?*) je naša odpoveď jednoznačná:

NIE, nezahŕňa, najmä pri 1. čiastkovom ciele (Zabezpečovať vznik kvalitnej pôvodnej tvorby vo vizuálnom umení na Slovensku) **a 4. čiastkovom ciele** (Rozvíjať vizuálne umenie vo verejnom priestore). **Ako sme v zaslanom komentári uviedli, vizuálne umenie je roky vytláčané na okraj spoločnosti, konkrétne návrhy, ktoré sme predložili, majú v prípade schválenia potenciál začať meniť situáciu k lepšiemu.**

Frustráciu z absencie systematickej konštruktívnej diskusie (opakujem, že vítame veľmi pozitívnu myšlienku z predložených dokumentov, aby sa **ciele kultúrnych politik dlhodobo a systematicky presadzovali v kultúrnej politike Slovenskej republiky bez ohľadu na politický cyklus** a budeme podporovať snahu dostať ju do reálneho života) a nekonečného odkladania riešení zatiaľ zvládame vďaka tomu, že sme tak medzi umelcami doma a v zahraničí, ako aj v štátnej správe stretli (okrem nepochopenia) aj skvelých ľudí so vzťahom ku kultúre, ktorí sa úprimne snažili prispieť k riešeniam. Ale povedané športovou terminológiou: **prihrávka na gól v podobe rozpracovaných i pripravených návrhov ešte stále čaká na toho, kto sa podpíše pod úspešné zakončenie.**

Aspoň tri príklady pozitívneho vzťahu ku kultúre (áno, existujú). Prvý - Christine Lagarde, prezidentka Európskej centrálnej banky.

Citujem z môjho vyjadrenia na podujatí „**Národná banka Slovenska vás počúva**“ (14.12.2020): „*K pozitívam krízy možno patrí aspoň to, že vďaka nej sa viac začalo hovoriť o prínose kultúry pre celkový rozvoj spoločnosti, napr. o tom, že na Slovensku vytvára vyše 200 000 pracovných miest. Aj Christine Lagarde, prezidentka ECB v rámci obdobného podujatia ako toto dnešné - ECB Listens - nedávno (21.10.2020) zdôraznila ekonomický prínos kultúrneho*

*sektora, ktorý je „**Glue that keeps us all together**“ / **Lepidlo, ktoré nás všetkých spája.***

Druhý príklad - Maya Jasanoff, Univerzita Harvard (Dokumentárny seriál BBC „Civilizácia“, časť 1/9), zopár myšlienok:

- Umenie možno považovať za základ civilizácie.
- Aj zvieratá používajú nástroje, aj zvieratá sa dorozumievajú nejakým systémom zvukov, niektoré zvieratá majú veľmi zložitú spoločenskú organizáciu, ale čo umenie? Práve umením sa človek zreteľne odlišuje od zvierat.
- Niektoré civilizácie boli úplne zabudnuté. Jedinými pozostatkami, z ktorých môžeme poznať ich hodnoty a poznať v čo verili, je umenie, vďaka ktorému sa dá cestovať naprieč časom.
- **Rozľahlé námestia a vznešené pamiatky ilustrujú niečo, čo nájdeme v mestách po celom svete: potrebu vytvárať verejné priestory a umelecké diela, ktoré posilňujú náš zmysel pre zdieľanú identitu a spriaznenosť.**

Posledný je aktuálny príklad zo Slovenska, z vyjadrenia ministra zahraničných vecí Ivana Korčoka pri príležitosti jeho konštruktívnej spolupráce so Slovenskou národnou galériou (Denník N, 22. 11. 2021): „**Výtvarné umenie mám rád, považujem ho za dôležité a som hlboko presvedčený, že Slovensko má na to, aby sa vo svete prezentovalo nielen ako automobilová veľmoc. Umenie má obrovskú silu pôsobiť na to, ako nás vo svete vnímajú, a ja chcem, aby nás vnímali čoraz lepšie.**“